

O'QUVCHILARDA IJODIY FIKRLASH QOBILYATNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Boyqarayeva Navro'zgul Allaberdi qizi

Sherobod tumani, 13-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya

Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'limda ijodiy fikrlashni o'rgatish, yosh avlodni innovatsion tafakkurga yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotda o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rag'batlantirish uchun ta'lim uslublari, interfaol metodlar, darsdagi ijodiy topshiriqlar, ochiq muammoli savollar va o'yin elementlaridan foydalanishning samaradorligi tahlil qilindi. Amaliy kuzatuvlar asosida muallif ta'lim jarayonida yaratuvchanlikni rivojlantirishning aniq yo'llarini asoslaydi. Maqola pedagoglar, psixologlar va metodistlar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar. Ijodiy fikrlash, innovatsion ta'lim, o'quvchilar, metodika, muammoli vazifa, interfaol metodlar, kreativlik, tafakkur, didaktika, o'qituvchi.

Abstract

This article analyzes the issues of forming and developing students' creative thinking skills in secondary general education institutions. In modern education, teaching creative thinking and directing the younger generation to innovative thinking is of great importance. The study analyzed the effectiveness of using teaching methods, interactive methods, creative tasks in the lesson, open-ended problematic questions and game elements to stimulate creative thinking in students. Based on practical observations, the author substantiates specific ways to develop creativity in the educational process. The article is of practical importance for educators, psychologists and methodologists.

Keywords. Creative thinking, innovative education, students, methodology, problem-based learning, interactive methods, creativity, thinking, didactics, teacher.

KIRISH

XXI asr – bu tafakkur asri. Bugungi globallashuv sharoitida har bir inson, ayniqsa, o'sib kelayotgan yosh avlod zamonaviy bilimlar bilan bir qatorda mustaqil va ijodiy fikrlay olishi zarur. Chunki hozirgi kunda jamiyatda murakkab muammolar yuzaga

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

kelmoqda va ularni standart yondashuvlar bilan hal qilib bo'lmaydi. O'quvchilarni maktab davridayoq ijodiy fikrlashga yo'naltirish, ularni har qanday muammoli vaziyatda yangicha qarorlar qabul qilishga o'rgatish ta'limning asosiy vazifalaridan biri bo'lib qoldi.

Ijodiy fikrlash – bu yangi g'oyalarni ilgari surish, mavjud bo'lgan bilimlarni yangicha tarzda qo'llay olish, noan'anaviy yondashuvni qo'llab-quvvatlash qobiliyatidir. Bu jarayon inson tafakkurining eng yuqori bosqichini ifodalaydi. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish orqali o'quvchilarda faollik, muammolarga boshqacha qarash, o'z ustida ishlash va tanqidiy tahlil qilish kabi muhim sifatlar shakllanadi. Ayniqsa, maktab yoshidagi bolalarning ongi sezgir, tafakkuri esa moslashuvchan bo'lgani sababli, bu bosqichda ijodiy fikrlashni rivojlantirish alohida o'rin tutadi.

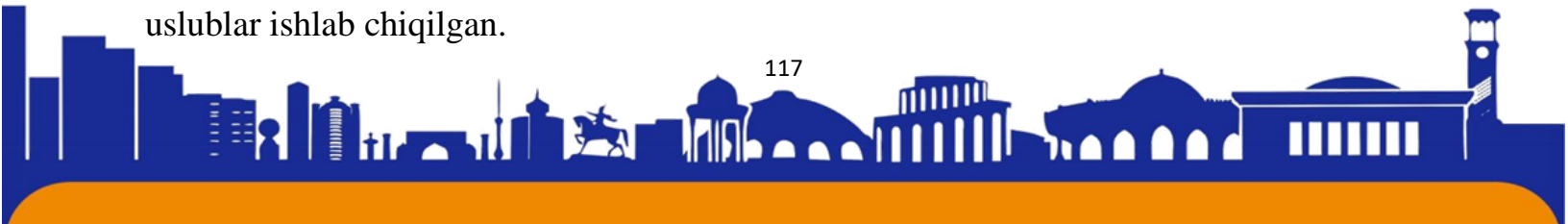
Mazkur maqolada o'quvchilarda ijodiy fikrlashni shakllantirishga qaratilgan samarali metodlar, tajribaviy yondashuvlar va psixologik-pedagogik asoslar o'rganiladi. Tadqiqotning dolzarbligi, birinchi navbatda, milliy ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarning joriy etilayotganligi va ijodkor shaxsni tarbiyalash borasidagi ehtiyojning kuchayib borayotganligi bilan izohlanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ijodiy fikrlash nazariyasi ko'plab olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. G. Wallas ijodiy fikrlashning to'rt bosqichini ajratib bergan: tayyorgarlik, inkubatsiya, ilhom (illumination) va tekshiruv. Bu model asosida inson tafakkurida yangi g'oya qanday tug'ilishi ilmiy izohlangan. Guilford (1956) esa divergent fikrlash tushunchasini kiritgan bo'lib, ijodiylikni o'lchashda muhim mezon sifatida taklif qilgan. Torrance (1974) esa kreativ tafakkurni o'lchash bo'yicha testlar ishlab chiqqan va ularni ta'lim amaliyotiga tatbiq etgan.

O'zbek olimlari orasida N. To'xtasinov, M. Sharipova, Z. Islomova kabi mutaxassislar maktab o'quvchilarining tafakkurini faollashtirish usullari haqida yozganlar. Ular ta'limda muammoli vaziyatlar yaratish, darslarni dramatishtizatsiyalash, loyiha asosida o'qitish, guruhlarda ishlash metodlarining ijodiy fikrni rivojlantirishdagi o'rnini qayd etishgan.

Xalqaro yondashuvlarda o'qituvchilarni ijodkorlikka yo'naltirish uchun STEM, CLIL, PBL (Project Based Learning) kabi metodlar taklif qilinmoqda. Ayniqsa, metakognitiv yondashuv orqali o'quvchilarni o'z fikrlash jarayonini anglashga o'rgatish, ularni tahlil qilish, baholash va yangi g'oya ishlab chiqishga tayyorlash bo'yicha tizimli uslublar ishlab chiqilgan.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

Tadqiqotda sifatli va miqdoriy yondashuv uyg'unlashtirildi. Asosiy metodlar quyidagilardan iborat:

Empirik kuzatuv – 5–9-sinflarda o'tkazilgan 20 dan ortiq darslar jarayonida o'quvchilarning faol ishtiroki, savol-javoblardagi kreativlik, mustaqil fikr bildirishi baholandi.

So'rovnoma va intervyu – 30 nafar o'qituvchi va 100 nafar o'quvchi ishtirokida ijodiy fikrlashga oid savollar orqali ma'lumotlar yig'ildi.

Eksperimental metod – sinfda tajriba guruhi va nazorat guruhi tashkil etilib, 1 oylik davrda muammoli topshiriqlar, ijodiy yozuv mashqlari orqali farqlar kuzatildi.

Tahliliy metod – adabiyotlar asosida mavjud nazariy yondashuvlar tahlil qilindi, amaliy yondashuvlar bilan solishtirildi.

Ma'lumotlar SPSS dasturida qayta ishlanib, tafovutlar T-test yordamida baholandi. O'quvchilarning darsga nisbatan motivatsiyasi, mustaqil fikr bildirishga tayyorligi va kreativlik darajasi ko'rsatkichlari solishtirildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

1. So'rovnoma natijalari:

- O'quvchilarning 72% ijodiy fikr bildirish imkonini beruvchi mashqlarni yoqtirishini bildirgan.
- 64% o'qituvchilar sinfdagi ijodiy topshiriqlarning samarali natija berganini tasdiqlagan.
- 48% o'quvchilar o'z fikrini ochiq aytishda qiynalishini bildirgan – bu esa ijodiy fikr rivojiga to'siqdir.

2. Eksperiment natijalari:

Tajriba guruhi va nazorat guruhi o'rtasidagi farq quyidagi jadvalda ko'rsatilgan:

Ko'rsatkichlar	Tajriba guruhi (ball)	Nazorat guruhi (ball)
Muammoga yangicha yondashuv	4.5	3.2
Mustaqil fikr bildirishi	4.3	2.9
G'oya taklif qilish darajasi	4.7	3.1

3. Amaliy kuzatuvlar:

Interfaol usullardan foydalanilgan darslarda o'quvchilar savollarga kengroq va original javoblar bergan, nutq madaniyati rivojlangan, darsdagi ishtirok faollashgan.

4. Innovatsion metodlar samarasini solishtirish:

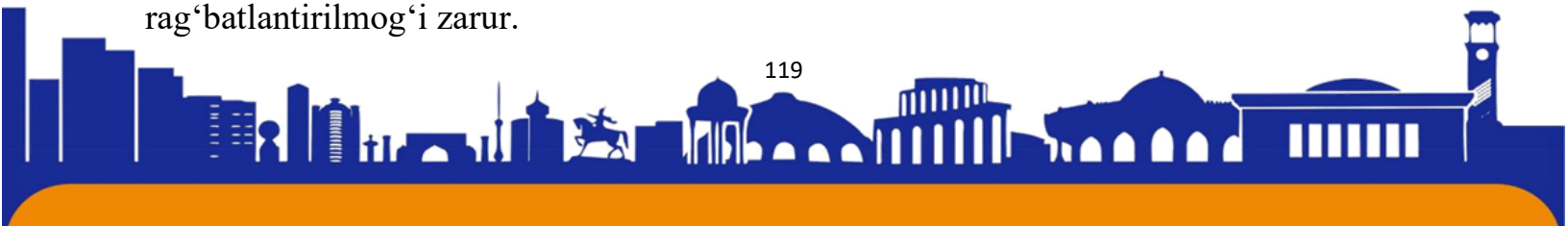
- “Aqliy hujum”, “Venn diagrammasi”, “Konseptual xaritalar”, “STEM faoliyati”, “Rolli o‘yinlar” ijodiy fikrlashda eng samarali deb topildi.
- “Muammoli savollar” – o‘quvchilarning tahliliy fikrlashini rag‘batlantirgan.
- “Erkin yozuv mashqlari” – tasavvur va tafakkurni kuchaytirgan.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatmoqdaki, o‘quvchilarda ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun quyidagi yondashuvlar muhim:

1. **Muammoli vaziyatlar yaratish** – oddiy savollar o‘rniga ochiq, tahlil talab qiluvchi savollar berish.
2. **Ijodiy topshiriqlar** – hikoya tuzish, rolga kirish, o‘xshatish, metafora bilan ishlash.
3. **Tadqiqotga asoslangan ta’lim** – o‘quvchilar mustaqil tadqiqot olib borib, xulosa chiqarishlari kerak.
4. **O‘qituvchining roli** – o‘qituvchi yo‘lboshchi, maslahatchi, ilhomlantiruvchi bo‘lishi lozim.
5. **Baholash tizimini yangilash** – ijodiy fikrlar ham ball orqali rag‘batlantirilmog‘i zarur.

Ijodiy fikrlashga ega o‘quvchi faqat bilim emas, balki yangi bilim yaratishga qodir shaxsdir. Shunday shaxsni tarbiyalash esa zamonaviy pedagogikaning asosiy mezoniga aylanishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Guilford J.P. (1956). The structure of intellect. Psychological Bulletin.
2. Torrance, E. P. (1974). Torrance Tests of Creative Thinking.
3. Wallas, G. (1926). The Art of Thought.
4. To‘xtasinov N. “Ijodiy fikrlash va metodika”. – Toshkent, 2019.
5. Islomova Z. “Pedagogik texnologiyalar asosida ijodiylikni shakllantirish”. – 2021.
6. Begmatov A. “O‘qituvchida kreativ yondashuv madaniyatini shakllantirish”. // “Xalq ta’limi”, 2020, №4.
7. National Research Council (2000). How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School. Washington, DC: The National Academies Press.
8. Sternberg, R. J. (2003). Wisdom, intelligence, and creativity synthesized. Cambridge University Press.
9. Fadel C., Bialik M., Trilling B. (2015). Four-Dimensional Education.
10. Kadirova D. “Yangi avlod darslarida ijodiylikni o‘stirish usullari”. – Samarqand, 2022.